

prof. dr hab. Adela Kuik-Kalinowska
Instytut Filologii
Akademia Pomorska w Słupsku

Słupsk, 8 IV 2023 r.

Recenzja dorobku naukowego i książki habilitacyjnej dr Elizy Szymańskiej

1. Charakterystyka prac badawczych

Doktor Eliza Szymańska od 2007 roku zajmuje stanowisko adiunkta w Instytucie Filologii Germańskiej Uniwersytetu Gdańskiego najpierw w Katedrze Literatury i Kultury Niemieckiej, później w Zakładzie Literatury i Kultury Niemieckiej, które otrzymała w wyniku uzyskania stopnia dra nauk humanistycznych 1 maja 2007 r. na podstawie rozprawy doktorskiej *Adaptacje sceniczne „Procesu” Franza Kafki w Polsce*. Praca ta powstała pod kierunkiem prof. dra hab. Marka Jaroszewskiego na Wydziale Filologiczno-Historycznym UG (monografia ukazała się drukiem w 2008 r. w nakładzie Oficyny Wydawniczej ATUT Wrocławskiego Wydawnictwa Oświatowego). Recenzentkami w procedurze doktorskiej były: prof. dr hab. Małgorzata Sugiera (Uniwersytet Jagielloński) i prof. dr hab. Marion Brandt (Uniwersytet Gdański). Kafkologiczne zainteresowania i publikacje dr Elizy Szymańskiej stanowią konsekwentną kontynuację wcześniejszych badań, ponieważ praca magisterska dotyczyła właśnie twórczości autora *Zamku*, a jej tytuł to: *Vater-Sohn im Schaffen von Franz Kafka* (obroniona w 1997 r. pod kierunkiem prof. dra hab. Marka Jaroszewskiego na Wydziale Filologiczno-Historycznym UG). Twórczością Kafki i jej adaptacjami teatralnymi dr E. Szymańska pozostała wierna w dalszej pracy naukowej, wygłaszając referat *Die Rezeption Kafkas im polnischen Theater – Marek Fiedors Bühnenbearbeitung von „Der Process”* na Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Kafka lesen” (Marburg, 21-22.07.2007 r.) oraz *„Der Proceß von Franz Kafka im polnischen Theater der 80-er Jahre”* (Wiedeń, 06.09. 2007 r.), a także publikując artykuły w polskich i zagranicznych monografiach naukowych: *Mateczka z pazurami – Praga Franza Kafki* (Olecko 2008), *Józef K. jako postać charyzmatyczna. Adaptacje sceniczne „Procesu” Franza Kafki w ujęciu Henryka Baranowskiego* (Olecko 2008), *Adaptacje sceniczne „Procesu” Franza Kafki w Polsce* (Wałbrzych 2010), *Kafkaesk? – Intertextuelle Bezüge in Philipp Schönthalers Dystopie „Die Weg aller Wellen”* (Göttingen 2022). Dr E. Szymańska zajmując się odbiorem twórczości autora *Procesu* i jego teatralnymi adaptacjami przede wszystkim

w polskiej recepcji teatralnej kontynuuje prowadzone zwłaszcza na przełomie XX i XXI wieku kafkologiczne badania naukowe związane z polską recepcją literacką (Daniel Kalinowski, *Światy Franza Kafki. Sekwencja polska*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pomorskiej w Słupsku, Słupsk 2006 oraz Beate Sommerfeld, *Kafka-Nachwirkungen in der polnischen Literatur: unter besonderer Berücksichtigung der achtziger und neunziger Jahre des zwanzigsten Jahrhunderts*, Frankfurt am Main 2007). Poddając analizie prace naukowe, monografie, publikacje artykułów oraz redakcje naukowe książek ów kafkologiczny dyskurs dr E. Szymańskiej zdeterminował i wyznaczył kolejne przestrzenie badawcze, które osadzone są w dyskursie pytań związanych z tożsamością i narracjami jej przedstawienia, intertekstualności, transkulturowości – owego specyficznego styku i wzajemnego oddziaływania kilku kultur, różnych etnosów, języków oraz mediów komunikacji społecznej i międzykulturowej. Doktor Szymańską szczególnie fascynuje i zajmuje przestrzeń dialogu pomiędzy literaturą i kulturą teatralną. Ta przestrzeń oddziaływania, interakcji i spotkania, a także dialogu dwóch odrębnych kultur (polskiej i niemieckiej) jest dla Szymańskiej szczególnie frapująca, bowiem kolejne prace badawcze po uzyskaniu stopnia doktora nauk humanistycznych – jak pisze Autorka autoreferatu – „koncentrują się głównie wokół literackich i teatralnych działań artystycznych polskich (e)migrantów/ek w Niemczech” (s. 2). Jestem przekonana, że na wybór dalszych zagadnień badawczych nie miały wpływu wywarły zainteresowania twórczością Franza Kafki i teatralnymi jej adaptacjami w Polsce, a także za granicą.

Pani dr E. Szymańska w swoich najnowszych badaniach szczegółowo przedstawiła strategie interkulturowe (w przypadku literatury – literackie, w przestrzeni teatru – koncepcyjne), jakie zachodzą w wyniku zetknięcia z odmiennym kodem kulturowym. Podążając w tej przestrzeni metodologicznej za pracami autorstwa Ewy Hausbacher i Przemysława Czaplińskiego skoncentrowała się na „poetyce migracji”, za pomocą której odnajduje, nazywa i interpretuje specyficzne sploty interkulturowych relacji odbijających się w artystycznym ujęciu rzeczywistości, zarówno w medium literatury jak też teatru. Teksty naukowe dr Szymańskiej podejmujące zagadnienie interkulturowości w teatrze dotyczą współczesnej dramaturgii niemieckiej (działalność niemieckiego reżysera teatralnego pochodzenia tureckiego, Nurana Davida Callisa), recepcji współczesnej dramaturgii niemieckiej w Polsce (praca Mariusa von Mayenburga), relacji polsko-niemieckich ukazanych na przykładzie twórczości Andrzeja Stasiuka. Kolejne artykuły poświęcone

zostały kategorii pamięci w teatrze na przykładzie Teatru Wybrzeże w Gdańsku (sztuka Jana Klaty *Transfer!* jako sposób upamiętniania wypędzeń) oraz recepcja dramatu Tadeusza Słobodzianka *Nasza klasa* w Polsce i Niemczech (idea przepracowania przeszłości).

Na uwagę zasługuje fakt nie tylko filologicznej dojrzałości badaczki, która prezentuje ugruntowany i spójny warsztat metodologiczny, filologiczną znajomość literatury podmiotu i przedmiotu, a także erudycyjne oraz interdyscyplinarne odniesienia do wielu dyscyplin naukowych wobec siebie pokrewnych, takich jak: literaturoznawstwo, kulturoznawstwo, teatrologia czy też socjologia. Trafne poszukiwania i nawiązania do szerokiego i złożonego kontekstu kulturowego dają poszerzoną humanistyczną perspektywę dla badanych zjawisk (e)migracyjnych, a współlistniejące dyskursy pozwalają ukazać interkulturowe tropy wzajemnych oddziaływań. Obierając taką perspektywę badawczą dr Eliza Szymańska podąża szlakiem, który wyznaczył dla współczesnej germanistyki interkulturowej Ernst Hess-Lüttich (*Interkulturelle Kommunikation*, w: *Handbuch interkulturelle Germanistik*, red. A. Wierlacher, A. Bogner, Stuttgart 2003), co jest decyzją trafną i owocną.

Oceniając dorobek naukowy i popularyzujący naukę dr E. Szymańskiej po uzyskaniu tytułu doktora nauk humanistycznych, a więc od 2007 r. na samym początku trzeba podkreślić naukowe ukierunkowanie, w którym badaczka jest konsekwentna, a wraz z rozwojem warsztatu teoretycznego i historycznoliterackiego postawa naukowa Autorki monografii i publikacji wyróżnia się dojrzałością metodologiczną i analityczno-interpretacyjną. Warto podkreślić, że Pani dr Szymańska obrała ambitny cel swoich badawczych poszukiwań łączących przestrzeń germanistyki (twórczość literacka Franza Kafki oraz polskich (e)migrantów/ek na obszarze niemieckojęzycznym takich jak: Alexandra Tobors, Paulina Schulz, Anna Majkiewicz, Monika Wolting, Brygida Helbig-Mischewski, Radek Knapps), a także polonistyki (twórczość Brunona Schulza czy Andrzeja Stasiuka). Poza przestrzenią literaturoznawczą w obszarze komparatystycznych i interkulturowych relacji badaczka przechodzi na grunt teatrologiczny i związany z nim sposób pracy nad przedstawieniami, które miały miejsce zarówno na scenach niemieckich teatrów, a także polskich. Dr Eliza Szymańska zajęła się niszową problematyką, mało znaną niemieckiemu i polskiemu odbiorcy, bowiem nie ma wcześniejszych całościowych monografii poświęconych temu zagadnieniu, co tym samym oznacza, iż badaczka musiała zmierzyć się z tematem nowym, nieopracowanym, z którym wiązały się kwerendy archiwalne i biblioteczne, a także pionierskie badania. Badaczka zaproponowała metodologiczny termin „interkulturowa strategia teatralna”, przez który rozumie działalność i rozwój poszczególnych koncepcji

scenicznych wybranych reżyserów i ich praktyczne zastosowanie w nowym środowisku odbiorczym. W tej koncepcji badawczej ważnym elementem jest kategoria „interkulturowości”, za pomocą której poddaje analizie i interpretacji ów styk kultur, swoisty dialog tradycji niemieckiej i polskiej, miejsca wspólne i pęknięcia, w których występują napięcia i brak wspólnego porozumienia. Badaczka wprowadza kategorię obcy/inny/swój, pokazując głęboko tkwiące w naturze ludzkiej i wymagające dookreślenia i skodyfikowania problemy tożsamościowe. Sądzę, że tego typu badania w dzisiejszej zglobalizowanej rzeczywistości są bardzo wartościowe, bowiem zarówno jednostka twórcza wyraża dążenie sformułowania własnej tożsamości, często w przypadku sytuacji migracyjnej trudnej, a także złożonej w sprecyzowaniu. Dzięki współpracy z Pracownią Badań nad Interkulturowością w Literaturze i Teatrze oraz z Pracownią Badań nad Narracjami Pamięci Pogranicza tego typu problematyka jest badaczce bardzo dobrze znana. A zatem z interkulturowością w propozycji badawczej dr E. Szymańskiej spotykamy się w przestrzeni literatury niemieckiej i polskiej, a także w przestrzeni dramaturgicznej i teatralnej.

Od uczonego, który podejmuje tego typu problematykę wymaga się nie tylko umiejętności literaturoznawczych i teatrologicznych, ale i kulturowych, socjologicznych, a także psychologicznych. Dr E. Szymańska w tym względzie takimi umiejętnościami dysponuje, dając przykład dzięki pracy naukowej, aktywnościom organizacyjnym i popularyzującym wiedzę nie tylko w polskim, a także zagranicznym środowisku akademickim, teatralnym i społecznym. W dzisiejszej rzeczywistości umiejętność wprowadzenia nauki do przestrzeni społecznej jest jednym z ważnych ogniw pracy akademickiej. Dr Eliza Szymańska aktywność naukową, szczególnie zagraniczną, realizowała na kilku płaszczyznach, do których należy udział w ponad dwudziestu międzynarodowych konferencjach naukowych (współ)organizowanych przez ośrodki uniwersyteckie, instytucje naukowe i instytucje kultury w Polsce i za granicą. Warto przywołać w tym miejscu najważniejsze z nich: Deutsche Kafka Gesellschaft, Uniwersytet w Wiedniu, Uniwersytet w Monachium, Academia Baltica w Lubece, Gesellschaft für interkulturelle Germanistik, Uniwersytet w Usti nad Labą, Uniwersytet w Trier, Uniwersytet w Trondheim, Uniwersytet Warszawski, Austriackie Forum Kultury w Warszawie, Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu czy Akademia Pomorska w Słupsku. Dr Eliza Szymańska aktywnie włączyła się w organizację międzynarodowych naukowych konferencji. W 2015 roku współorganizowała ważną międzynarodową konferencję naukową: „Gedächtnisopographien im Grenzraum. Pomorze und Rheinland als trilaterale Kulturräume/Topografie pamięci pogranicza. Pomorze

i Nadrenia jako trylateralne przestrzenie kulturowe” we współpracy z Pracownią Badań nad Interkulturowością w Literaturze i Teatrze oraz z Pracownią Badań nad Narracjami Pamięci Pogranicza, a także z niemieckim ośrodkiem naukowym, tj. Institut „Moderne im Rheinland” w Heinrich-Heine-Universität w Düsseldorfie. Z kolei w 2021 roku współorganizowała międzynarodowe warsztaty interdyscyplinarne „Nachbeben einer Zäsur in der interkulturellen Literatur und Kulturpraxis. Formationserlebnisse einer Umbruchsgeneration / Wstrząsy wtórne cezury 1989/90 w interkulturowej literaturze i praktyce. Doświadczenia formacyjne pokolenia przełomu” we współpracy z Pracownią Badań nad Interkulturowością w Literaturze i Teatrze, z Pracownią Badań nad Narracjami Pamięci Pogranicza, Europejskim Centrum Solidarności w Gdańsku, International Border Studies Center UG oraz Austriackim Forum Kultury w Warszawie. Dr E. Szymańska była uczestniczką dwóch naukowych projektów międzynarodowych, w latach 2011-2012 brała udział w projekcie „Polska literatura emigracyjna w Berlinie i w Sztokholmie po 1980 roku” organizowanym przez Instytut Sławistyki Uniwersytetu w Sztokholmie oraz Instytut Filologii Germańskiej Uniwersytetu Gdańskiego. Efektem udziału w tych międzynarodowych projektach były publikacje artykułów: *Berliński „Teatr migrantów” Olka Witta a program interkultury*, [w:] *Między językami, kulturami, literaturami. Polska literatura (e)migracyjna w Berlinie i Sztokholmie po 1981 roku*, red. E. Teodorowicz-Helmann, J. Gesche, Sztokholm 2013, s. 133-146; *„Transformtheater” Henryka Baranowskiego i „Teatr Kreatur” Andrzeja Worona jako przykłady dialogu interkulturowego*, [w:] *Między językami, kulturami, literaturami. Polska literatura (e)migracyjna w Berlinie i Sztokholmie po 1981 roku*, red. E. Teodorowicz-Helmann, J. Gesche, Sztokholm 2013, s. 147-157.

W 2016 roku badaczka brała udział w drugim projekcie międzynarodowym „Identität, Migration, Internationalität und Interkulturalität in der Literatur Mitteleuropas” organizowanym przez Andrassy Deutschsprachige Universität Budapest, Uniwersytet w Komorno oraz Uniwersytet Gdański (grant: International Visegrad Fund – nr 11610022). W ramach tego projektu dr E. Szymańska opublikowała artykuł naukowy *West trifft Ost – die interkulturellen Begegnungen in Andrzej Stasiuk Theatertext „Die Nacht”. Eine slawo-germanische, medizinische Tragikfarce*, [w:] *Grenzüberschreitungen. Identität, Migration und Interkulturalität in den Literaturen Mitteleuropas*, red. M. Martonffy, K. Vajda, Baden-Baden 2018, s. 65-77.

Kolejnym udziałem w przedsięwzięciu naukowym dr E. Szymańskiej we współpracy z Instytutem Kultury Współczesnej Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Łódzkiego była

współpraca w projekcie „Dziedzictwo polskich migrantów. Interdyscyplinarne badania kultury polskiej za granicą” (grant: NdS/538415/2021/2022).

W ramach współpracy zagranicznej dr Szymańska wygłosiła dwa wykłady gościnne w Uniwersytecie w Lipsku: *Schreiben aus der Migrationserfahrung – zu narrativen Strategien und Identitätsmustern in der interkulturellen Literatur* (Instytut Filologii Germańskiej, 06.05.2022) oraz *Poetyka migracji – o strategiach narracyjnych w literaturze polskich migrantów/ek w Niemczech* (Instytut Slawistyki, 06.05.2022). Jest również współredaktorką wieloautorskich monografii niemieckich wydawnictw: *Gedächtnisopografien in Grenzräumen. Pommerland, Danzig und Rheinland als trilaterale Kulturregionen*, a także *Nachbeben einer Zäsur in der interkulturellen Literatur und Kulturpraxis. Formationserlebnisse einer Umbruchsgeneration*.

Pani dr Szymańska była również recenzentką kilku artykułów naukowych, dwóch rozdziałów w monografii, a także wieloautorskiej monografii *Czarne i czerwone w kulturze Europy* pod redakcją K. Tkaczyka i M. Malinowskiej, Warszawa 2021. Jest także autorką hasła naukowego *Teatr miejski. Instytucja 1901-1944* w *Encyklopedii Gdańska*, Fundacja Gdańska, Gdańsk 2012, s. 1037-1039. Uczona reprezentuje międzynarodowe i krajowe organizacje oraz towarzystwa naukowe takie jak: Gesellschaft für interkulturelle Germanistik, a także Polskie Towarzystwo Badań Teatralnych.

2. Interkulturowość we współczesnej literaturze i teatrze na podstawie monografii *Interkulturelle Theaterstrategien. Polnisches (E)Migrantentheater in Deutschland* oraz wypowiedzi opublikowanych w formie artykułów

Autorka książki *Interkulturelle Theaterstrategien. Polnisches (E)Migrantentheater in Deutschland* przygotowała i opublikowała pionierską monografię, w której przedstawiła działalność polskich teatrów (e)migracyjnych w Niemczech. Do tej pory przedmiotem teatrologicznej refleksji naukowej i recepcyjnej z perspektywy polskich działań teatralnych w Niemczech, jako kraju określanym nie bez przyczyny „rajem teatralnym”, były opisy gościnnych występów i przedstawień Polaków w niemieckich instytucjach teatru i kultury.

7

Dr. E. Szymańska podjęła się ambitnej i odważnej pracy, mając już w tym względzie nie tylko polskie, ale także międzynarodowe doświadczenie.

Przedstawiona monografia jest bardzo wartościową i potrzebną propozycją ukazania współczesnego „krajobrazu teatralnego w Niemczech”, w którym znajdują się działania

teatrów prywatnych i niezależnych polskich (e)migrantów począwszy od lat 80. XX wieku do czasów obecnych. Autorka w ten sposób przełamuje stereotypowe myślenie, do którego być może przywykł już polski i niemiecki odbiorca kultury, odnoszące się do gościnnych występów w Niemczech znanych polskich reżyserów w osobach: Erwina Axera, Jerzego Jarockiego czy Konrada Swinarskiego, a także reżyserów współpracujących z niemieckimi teatrami, tj.: Krzysztofa Warlikowskiego, Grzegorza Jarzyny czy Eweliny Marciniak.

Autorka książki *Interkulturelle Theaterstrategien. Polnisches (E)Migrantentheater in Deutschland* przedmiotem filologicznych, teatralnych i komparatystycznych omówień uczyniła sześć wybranych teatrów kierowanych przez polskich (e)migrantów/ki w Niemczech, do których należy: „Transformtheater” (założony przez H. Baranowskiego i B. Wilhelma w Berlinie, działający w latach 1981-1991), „Polnisches Theater Kiel” (założony przez A. Berlina i T. Galię w Kilonii w 1982 r.), „Theater Kreatur” (założony przez A. Worona w Berlinie, działający w latach 1988-2003), „Actor’s Studio Pulheim e. V.” (założony przez M. Noconia w Kolonii, działający w latach 1992-2004), „Studio am Salzufer. Tadeusz Różewicz Bühne” (założony przez J. Szarek i O. Münzberga w Berlinie w 2002 r.) oraz „Theater der Migranten” (założony przez O. M. Witta w Berlinie w 2008 r.).

Dr Szymańska w swojej pracy postawiła fundamentalne pytania, czym jest działalność teatralna dla Polaka, który wyemigrował do Niemiec? Jakich środków i technik używa w swej pracy w przestrzeni kulturowej, językowej i społecznej nowej, a także w pewnym sensie obcej? Jakie działania, które stają się również wyzwaniem musi podjąć reżyser/ka aby przekonać widza do przekazu zawartego w sztuce teatralnej? I wreszcie, z jakimi trudnościami i przełamywaniem barier mierzy się reżyser/ka w obcej przestrzeni kulturowej. Współczesne założenia teoretyczne i praktyczna realizacja teatralna reżyserów/ek pochodzenia polskiego w Niemczech staje się dzisiejszą formą kontynuacji trwającego od kilkudziesięciu lat dialogu polsko-niemieckiego, który w formie teatru ukazuje jeszcze bardziej złożone problemy bycia i tworzenia w przestrzeni obcej/innej, przedzierania się przez bariery mentalnościowe i językowe w celu stworzenia i ukazania własnej podmiotowości i autonomii. Ludzie teatru w nowej rzeczywistości, na splocie kultur zmagają się z bardzo wieloma problemami i zdeterminowani niejako są do poszukiwania i wypracowania w działalności artystycznej takich środków, które zapewnią im wypracowanie indywidualnych koncepcji teatralnych, a także zaowocują spektaklami.

Monografia licząca 420 stron składa się z pięciu rozdziałów oraz obszernej i bardzo dobrze przygotowanej bibliografii. W rozdziale pierwszym badaczka stawia pytania związane z trzema kwestiami odnoszącymi się do pracy danego reżysera czy reżyserki i ich rozumienia

niemieckiej oraz polskiej kultury teatralnej, a także jak umiejscawiają swoją działalność teatralną w obrębie tych dwóch kultur i wreszcie z jakich elementów polskiej i niemieckiej tradycji czerpią w swojej praktyce teatralnej. Istotny jest również kanon literatury polskiej, niemieckiej oraz światowej wykorzystywanej do produkcji spektakli. Autorka książki w podejściu badawczym przede wszystkim zwracała uwagę na relację reżysera/ki do tradycji teatralnej, a także podejściu danego reżysera/ki do tekstu literackiego.

Autorka książki w rozdziale drugim wyznacza teoretyczne ramy dla omawianej problematyki sięgając po pojęcia i terminy stosowane w kontekście germanistyki interkulturowej. Oczywiście znajdują się tutaj takie terminy jak interkulturowość i transkulturowość, ale oprócz nich badaczka wyodrębnia takie kategorie jak: obce/obcość (das Fremde/die Fremdheit), swojskie/swojskość (das Eigene), inne/inność (das Andere/die Alterität), hybrydowość (die Hybridität), trzecia przestrzeń (der dritte Raum), różnica kulturowa (die kulturelle Differenz), egzotyka (der Exotismus), kosmopolityzm (der Kosmopolitismus), uniwersalizm (der Universalismus), obrazy uniwersalne (die Universalbilder), przekaz interkulturowy (interkulturelle Vermittlung), a także dialog międzykulturowy (interkulturelle Vermittlung).

Rozdział trzeci poświęcony został omówieniu dotychczasowych badań nad teatrem interkulturowym w szerokiej perspektywie wypowiedzi międzynarodowych badaczy, a także komparatystycznemu omówieniu tradycji teatralnej na gruncie polskim oraz niemieckim, wskazaniu ich podobieństw i różnic. Autorka książki dochodzi do wniosku, że polska i niemiecka tradycja teatralna stanowi dwa odmienne kody kulturowe, co w rezultacie zadecyduje o tym, że polski teatr (e)migracyjny w Niemczech można uznać jako teatr interkulturowy *par excellence*.

W rozdziale czwartym, który jest zasadniczą częścią pracy, badaczka przedstawiła działalność teatrów według następującego wzorca: ukazała społeczno-historyczny kontekst powstania wybranego teatru, przybliżyła sylwetkę dyrektora/ki a następnie przedstawiła koncepcję teatralną reżysera/ki. W rozdziale tym analizie poddane zostały poszczególne spektakle teatralne, przy czym w dużej mierze autorka pracy poświęca literackiemu „pierwowzorowi”, ponieważ, jak sugeruje, to właśnie stosunek reżysera/ki do tekstu literackiego jest częścią interkulturowej strategii teatralnej, podobnie jak odniesienia do literackiego kanonu dramatycznego.

Piąty rozdział monografii jest podsumowaniem, w którym badaczka określa miejsce reżysera/ki we współczesnym teatrze i przyjętych w nim tendencjach teatralnych w Polsce

i w Niemczech. Ważnym elementem wniosków końcowych stało się określenie stosunku reżysera/ki do tradycji teatralnej i tekstu literackiego.

Zastosowane przez dr E. Szymańską metodologie badawcze pozwoliły na nowatorskie wypracowanie zespołu interkulturowych strategii teatralnych, pośród których wykształciły się skrajne postawy, takie jak obcość i autoorientalizacja z jednej strony, z drugiej zaś – zacieranie i niwelowanie różnic kulturowych.

Autorka monografii posłużyła się interkulturowymi strategiami teatralnymi i stworzyła autorską propozycję „typologii polskiego teatru (e)migracyjnego w Niemczech z perspektywy interkulturowej” (Autoreferat, s. 7). W efekcie wyodrębniła teatr egzotyzacji/Theater der Exotisierung („Teatr Kreatur” Andreja Worona), teatr alteryzacji / Theater der Alterisierung („Studio am Salzufer. Tadeusz Różewicz Bühne” Janiny Szarek i Olava Münzberga), teatr podwójnego przekazu intelektualnego / Theater der doppelten interkulturellen Vermittlung („Actor’s Studio Pulheim” Michała Noconia), teatr przekazu interkulturowego / Theater der interkulturellen Vermittlung („Polnisches Theater Kiel” Tadeusza Galii), teatr uniwersalizacji transkulturowej / Theater der transkulturellen Universalisierung („Transformtheater” Henryka Baranowskiego), a także teatr transkulturyzacji / Theater der Transkulturalisierung („Theater der Migranten” Olka Witta).

Co ważne w przedstawionej monografii to fakt, że w badaniach germanistyki interkulturowej znacznie więcej miejsca poświęca się działalności pisarzy i pisarek (e)migrujących, w znacznie zaś mniejszym stopniu polskim artystom teatralnym, którzy mają własne doświadczenia migracyjne wiążące się bardzo często z degradacją własnego statusu społecznego, alienacją i wykluczeniem, a także walką ze stereotypami tkwiącymi w kulturze niemieckiej na temat polskich migrantów. To również pytania dotyczące dziedzictwa kulturowego i określenia własnej tożsamości, a także zbudowania przestrzeni wspólnej komunikacji i dialogu. Dr E. Szymańska przedstawioną w monografii tezę odnoszącą się do możliwości przeniesienia typologii interkulturowych strategii teatralnych do badania strategii narracyjnych polskich autorów i autorek w Niemczech zastosowała w kilku artykułach, do których należą: *Schreiben aus der Migrationserfahrung – zu narrativen Strategien und Identität in der Texten polnisch (sprachig)er (E)Migrationsliteratur in Deutschland* (autorka odsyła do Brygide Helbig i Małgorzaty Zduniak-Wiktorowicz) czy też „*Nowi Niemcy*” (?) – *refleksje o byciu migrantem w twórczości autorek o polskich korzeniach* (mowa tutaj o twórczości Pauliny Schulz, Emilii Smechowski i Alice Bota), tekst pt.: *Die Erfahrung der Migration – Literatur als Heimat von Paulina Schulz aus interkultureller Perspektive*, artykuł *Die Erfahrung der Liminalität in Alexandra Tobors*

skoncentrowała się na konstrukcji obrazu Berlina i przełomu 1989/90 roku na doświadczenie inności, określane w języku niemieckim jako *Alteritätserfahrung*. Z kolei publikacja *Migration als Krise – Radek Knapps „Der Gipfeldieb” und „Der Mann, der Luft zum Frühstück aß”* dotyczy migracji jako doświadczenia kryzysu tożsamości. W mojej opinii to bardzo ważny i ciekawy tekst.

3. Uwagi podsumowujące

Aktywność naukową dr Elizy Szymańskiej realizowaną w ciągu kilkunastu lat od czasu zdobycia stopnia naukowego doktora w zakresie literaturoznawstwa oceniam jako ważną wartość intelektualną w polskim i niemieckim obiegu akademickim. Prace badawcze habilitantki napisane zostały językiem wyspecjalizowanym i naukowym, metodologicznie dojrzałym i samodzielnym. Godnym podkreślenia jest fakt, że badaczka poszukuje nowatorskich tematów, które ze względu na swoją merytoryczną wagę stanowią istotny wkład do współczesnej humanistyki. Tematyka migracji przed kilkudziesięciu laty pojawiła się już w dyskursie naukowym polskiej germanistyki (choćby publikacje Huberta Orłowskiego), a dr E. Szymańska złożony problem migracji ukazała jeszcze w innym medium artystycznym, jakim jest teatr polskich (e)migrantów w Niemczech od lat 80. po czasy współczesne. Najpoważniejsze w zakresie akademickim propozycje, czyli *Adaptacje sceniczne „Procesu” Franza Kafki w Polsce* (2008) oraz *Interkulturelle Theaterstrategien. Polnisches (E)Migrantentheater in Deutschland* (2021) są propozycjami tematycznie ważnymi, zwłaszcza druga monografia wnosząca nowe elementy do szeroko rozumianej narracji naukowej literackiej i teatralnej. Habilitantka poza monografią opublikowała sześć artykułów poświęconych „poetyce migracji”, współredagowała dwie monografie wieloautorskie, osiemnaście artykułów naukowych w języku niemieckim i polskim oraz jedno hasło encyklopedyczne. Przy całym docenieniu jej osiągnięć, sądzę, że jej przyszłe prace mogą zyskać, jeśli zwróci ona uwagę na rozwiązania metodologiczne dotyczące polskiej (e)migracji zawarte w numerach czasopisma „Archiwum Emigracji. Studia. Szkice. Dokumenty”, (np. z roku 2022). Warto również odnieść się do publikacji Dirka Uffelmanna ukazującego ponowoczesne metody pracy humanistycznej (np.: *Polska literatura postkolonialna. Od sarmatyzmu do migracji poakcesyjnej*, Kraków 2020) czy prac zbiorowych *Emigracja kaszubska. Zjawisko. Ludzie*.

Ośrodki, red. Daniel Kalinowski, Słupsk-Wejherowo 2020 lub *Emigracja kaszubska w Stanach Zjednoczonych. Historia i dziedzictwo / Kashubian Emigration in the United States. History and heritage* pod red. D. Kalinowskiego, Słupsk-Wejherowo 2022.

Wiedza merytoryczna przejawiająca się w działalności naukowej dr Elizy Szymańskiej znajduje swoje rozwinięcie w jej umiejętnościach praktycznych i kompetencjach społecznych. Myślę tutaj o pracy dydaktycznej wykładach, konwersatoriach i seminariach, w tym wypromowaniu osiemdziesięciu sześciu prac licencjackich oraz dwudziestu jeden prac magisterskich, które realizowała na Uniwersytecie Gdańskim.

Ponadto habilitantka wykazała się udziałem w polskich i zagranicznych konferencjach, w których występowała również w roli współorganizatorki. Brała udział w kilku międzynarodowych i krajowych projektach badawczych, co dla samodzielnego pracownika naukowego jest szczególnie ważne i godne uznania.

4. Konkluzja

W konkluzji stwierdzam, że przedstawiony do merytorycznej oceny dorobek naukowy dr Elizy Szymańskiej w postaci artykułów, książki autorskiej, recenzji publikacji i wieloautorskich prac monograficznych oraz aktywności organizacyjno-animatorskiej realizowanej w środowisku akademickim polskim i zagranicznym w postaci m.in. konferencji, udziału w projektach badawczych, wykładach gościnnych wystarcza, abym miała przeświadczenie o zdolności do prowadzenia przez habilitantkę samodzielnej pracy naukowej. W odniesieniu zatem do Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dn. 20 lipca 2018 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności procedury habilitacyjnej stawiam wniosek o kontynuowanie wszczętego postępowania na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Gdańskiego.

Słupsk, 8 kwietnia 2023 roku

prof. dr hab. Adela Kuik-Kalinowska

